

Historya piechoty polskiej przez Konstantego Górskiego pułkownika piechoty, przedtem kapitana kwatermistrzowstwa generalnego, Kraków, 1893, с. 271+2 таблиці.

Historya jazdy polskiej przez K. Górskiego, Kraków, 1894, с. 363 + 3 таблиці.

В нашій літературі науковій і в близьких до неї органах, скільки знаю, не було звернено уваги на ці дві книжки, що мають немалу цінність і для нас. Автор, сам фахово обізнаний з організацією війська, визискав цілком нові матеріяли — головню реєстри і рахунки видатків на військо, і завдяки тому міг подати силу свіжих і інтересних відомостей до організації війська в Польщі. Для нас окрім загального інтереса цієї справи мають спеціальний ті уступи, де говорять ся про організацію оборони полудневої границі корони Польської і взагалі розміщення війська на Україні (Historya piechoty § 5, Historya jazdy §. 18, 30—1 і ин.) і про козаків в війську короннім (Hist. piech. §. 12, Hist. jazdy § 15—6, 34, 38). Правда, шан. автор трактує ці питання побіжно і уділяє їм дуже мало місця, а говорячи про козацьку кінноту, до того, має на думці не так козацько-запорозьке і реєстрове військо, як організовані по козацьки відділи польського війська, але й тут є свіжі архивні відомости, використані по часті в тексті, по часті в просторих додатках (в першій праці 61 ст., в другій — 87), де подані документальні відомости по часті in extenso, частійше в винятках і уривках.

Взагалі можна зауважити, що шан. автор цілу вагу положив на історію польського війська в XVIII в., уділивши розмірно не багато місця XVI і XVII в., не кажучи за XV (тут, розумієть ся, було мало матеріялу): в історії пішого війська ці віки зайняли всього 63 ст., не багато користнійші відносини заходять і в історії кінного війська. Далі, навіть при побіжнім ознайомленню з працями виявляєть ся брак у автора докладного обзнайомлення з публікаціями джерелового матеріялу і літературою історичною; та се при архивних працях трапляєть ся нерідко, і від автора, часто загребаного багатим архивним матеріялом, часом трудно і вимагати того. Друкований матеріял не в однім міг би прийти до помочи щ. автору; поминаючи вже історію козацтва, я зверну увагу напр. на справу, що сам колись по архивних матеріялах переходив — організацію оборони на Поділю. Автор, говорячи про неї, напр. не знає нічого про пограничну службу дрібної шляхти подільської, а про неї міг довідатись з ілюстрацій подільських друкованих в Архиві VII. I—II і Źródła dziejowe t. VI; тоді було б йому ясне значінне і того цікавого реєстра пограничної сторожі, яку подав він в Hist. jazdy на с. 321—2, де власне

вчислено шляхту, обов'язану до сторожі і означено на яких „шляхах“ і „перевозах“ вона стереже. Знайшовши згадки про Чемерисів, автор не може дати собі ради з ними (Hist. jazdy с. 27—8, 67—8), але в Zamczk'ach podolsk'ich неб. Поле і в листах Бони, друкованих в Szkic'ach Пулаского найшов би він пояснення цієї справи (не кажу про збірник барських актів, бо І т. його вийшов 1893 р., і автор міг його не знати). Люстрації доповнили б відомості автора і про залоги на Україні подні-пряньській перед унією (Hist. piechoty с. 17—8).

Що до поданих в додатках документального матеріалу, то тут дуже багато інтересного, і приходиться ся лише жалувати, що автор за мало подає з того, що мав під руками, даючи часом маленькі уривки, або підраховуючи просто суму з реєстрів; такий напр. виказ пішого війська на Поділю з років 1507—1576 (Hist. piechoty с. 233), або кінного війська на Поділю й Руси з р. 1508—1556 (Hist. jazdy с. 321) лише дражнить апетит дослідника, тим більше, що автор не каже, звідки і як вивів він ці числа. Але, розумієть ся, в додатках до розправи не можна й подавати всього матеріалу, хоч би й цікавішого, in extenso, і зістаєть ся пожелати, щоб ті реєстри й рахунки військові діждали ся як скоршого опублікування. Тим часом авторови належить ся подяка й за подане ним. Так напр. в Historyi piechoty подано уривки з рахунків козацької плати XVI в. на с. 242—3 (де що подане тут в витягах, як реєстри київської залоги р. 1577 і козацького війська з р. 1581 в цілості псдав д. Яблоновский в т. XX Źródła dziejowe). В Historyi jazdy стрі-чаємо напр. „реєстр дворян на Поділю“ 1495 р. (с. 277), реєстри подільських рот 1540, 1548, 1552, 1558 (с. 293—6, 312), Руського воєводства 1535 (с. 298), витяги з реєстрів рот козацьких 1589—90 р. (316) і т. п.

По пляну автора за історією пішого і кінного війська мають іти — історія артилерії та інституцій і урядів військових; тут можемо менше для себе сподіватись, але все може бути немало цікавого для українсько-руської історіографії.

М. Грушевський.

Źródła dziejowe, t. XXII — Polska XVI wieku pod względem geograficzno-statystycznym, t. XI — Ziemie ruskie, opisane przez Alexandra Jabłonowskiego — Ukraina (Kijów — Braclaw), dział III, Варшава, 1897, ст. 736+LX.

Під сим титулом вийшла простора монографія, присвячена внутрішній історії колишніх воєводств Київського і Браславського, себто